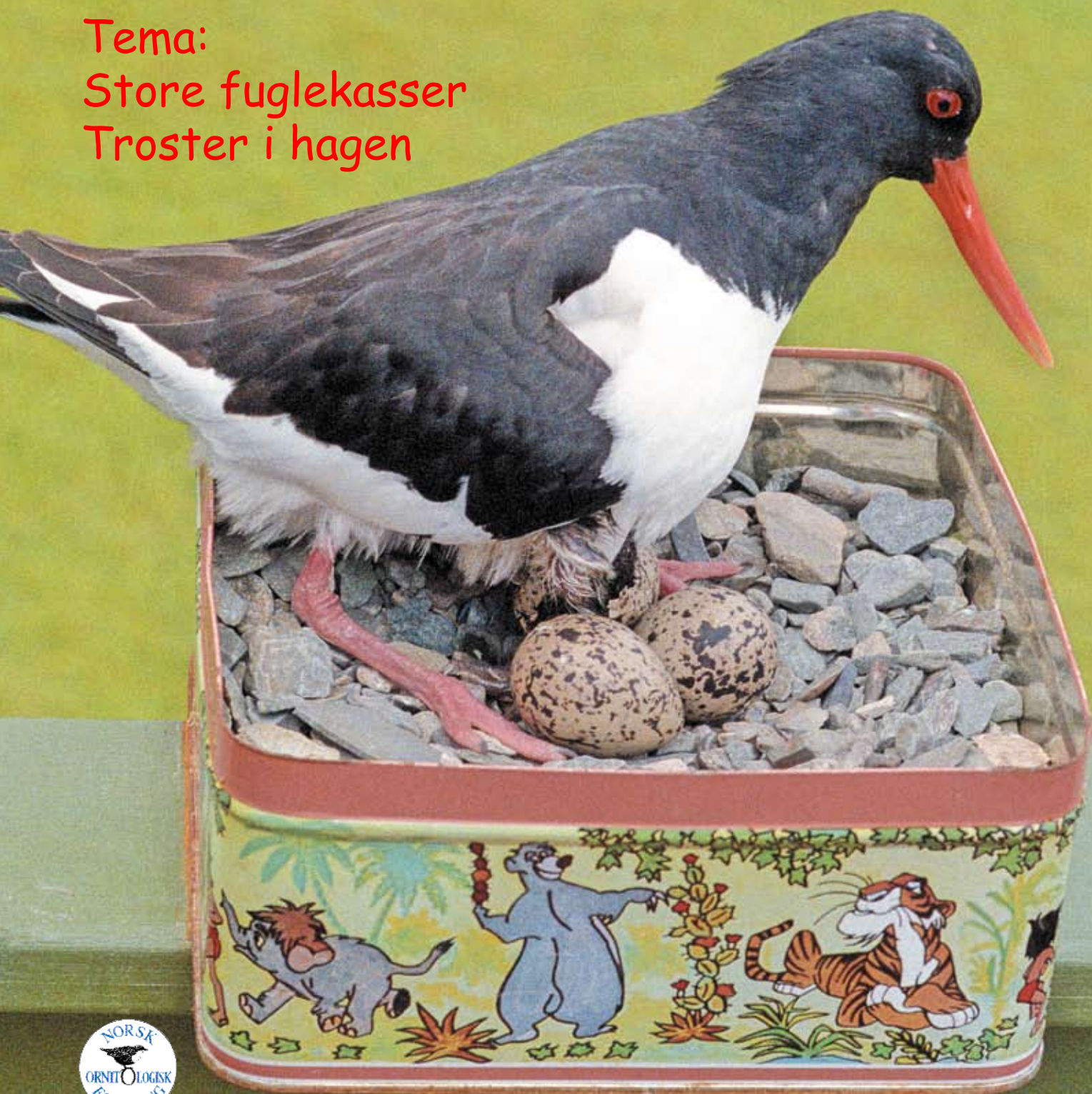

Fuglevennen

din naturkontakt

Vår 2005

Tema:
Store fuglekasser
Troster i hagen

Kystens vårvarsel

Med sin svarte og hvite fjærdrakt, skarpt røde øyne og nebb, rosa føtter og skarpe, kraftfulle fløyterop er tjelden en av kystens mest kjærkomne vårbud. Alt i februar kan du være heldig å se den langs Sørlandskysten, og deretter inntar den raskt resten av kysten vår nordover. Er du en av dem som har hatt spesielle opplevelser med denne vakre fuglen? I dette nummeret av Fuglevennen finner du flere spennende fakta og beretninger om kystens vakre vårvarsler!

«Vil du bli min?»
Budskapet er tydelig, og
snart legger tjeldmor egg.

Spenningen stiger

Det er vanskelig ikke å føle optimisme om våren. Selv når vinteren slår tilbake med snøvær og kulde langt ut i april, så kommer en likevel ikke forbi det faktum at dagene har blitt lengere og lysere. Å kunne våkne til lyse dager er uendelig mer trivelig enn å karre seg opp i stummende mørke.

Lys og lange dager virker også inn på fuglene. Når de første vårtonene til kjøttmeisen bryter gjennom tåka en stille og grå februardag, så kan en ikke lenger være i tvil: det ER våren som står for tur.

Og raskt går det. Fra begynnelsen av mars og utover synes dagene å fare forbi i hurtigtogsfart. Plutselig er stær, linerle, bokfink og vipe på plass, trostene synger og skogen er fylt av et øredøvende skumrings- og demringskor. Mange drar til skogs for å oppleve hønsefuglenes vårspill, mens andre koser seg med fuglenes vårsang i hager og parker. Langs kysten fyller ærfugl, tjeld og måker luften med vårstemning. Og hvert år synes det hele over på så sørgelig kort tid. I vår travle hverdag kommer gjerne andre gjøremål i forgrunnen, og morgenturen for å lytte på fuglesangen blir utsatt noen dager. Plutselig er det St. Hans, høysommer og kurs mot kortere dager.

Møter med natur og dyreliv kan ikke alltid planlegges. Opplevelser er noe som plutselig bare hender, og de må nytes der og da. Når en ukjent fugl plutselig sitter på fuglebrettet eller på gressplenen, så ta deg tid til å se nøyere på den akkurat da! Om et sekund kan den være borte, og det kan hende at du aldri får se nettopp denne fuglen igjen. Eller du kan bli vitne til et naturdrama som sjelden blir menneskelige øyne til del. Det er i slike øyeblikk det er viktig å TA

seg tid. Kanskje er dette den eneste gangen i ditt liv at du opplever akkurat dette.

En måte å øke sjansene for nær-opplevelser med fuglene er å tilby dem noe de bare må ha. To ting pek-er seg ut: fristende mat og sikre reirplasser.

Mat er mest ettertraktet i vinterhalvåret, men mange fugler besøker også forplassen om sommeren. Reirplasser kan du lettest tilby de fuglene som hekker i hule trær. Fuglekasser er en glimrende metode. Du får sjanse til å studere fuglene på nært hold, og samtidig hjelper du dem med hekkeplass.

En serie fuglekasser er en god kilde til spenning og opplevelser. Hvilke arter bruker kassene i år? Er det de samme artene som i fjor, eller har det skjedd endringer? Starter fuglene på samme tid som tidligere, og får de like mange unger som i fjor? Alle disse spørsmålene gir rom for opplevelser og oppdagelser.

I dette nummeret av *Fuglevennen* ser du hvordan du kan lage kasser til store hullrugere, som ugler og ender. Hvis du bor langs kysten, kan du kanskje forsøke en reirplattning for et tjeldpar?

Mange fugler besøker gressplenen, og trostene kan skape hodebry hvis du ønsker å vite hvilken av dem som er på besøk. I dette nummeret kan du bli bedre kjent med disse fuglene.

Men først og fremst: kos deg med våren og fuglene! Nå er de her igjen.

Roar og Trond

Innhold

	side
Kystens vårvarsel	2-3
Leder	4
Naturopplevelser	5
Kommer snart til en hage nær deg	6
Lag kasse til svarthvitfluesnapper	7
Spørsmål og svar	8-11
Tema: store fuglekasser	12-15
Tema: troster på plenen	16-19
Med tjeld som terrassefugl	20-21

Fuglevennen kommer ut med to nummer i året, ett om våren og ett om høsten.

Abonnement koster kr 90 pr. år.

www.fuglevennen.no

Har du spørsmål om abonnement, eller stoff til *Fuglevennen*, send dette til:

Norsk Ornitologisk Forening
Sandgata 30B, 7012 Trondheim
tlf.: 73 52 60 40
fax: 73 52 40 90
e-post: fuglevennen@birdlife.no

Redaksjonen i *Fuglevennen*:

- * Roar Solheim (ansvarlig redaktør)
Agder naturmuseum og botaniske hage
- * Trond Vidar Vedum
Høgskolen i Hedmark, avd.
lærerutdanning
- * Magne Myklebust
Norsk Ornitologisk Forening
- * Morten Ree
Norsk Ornitologisk Forening

Bildescanning, layout og uttegning:

Roar Solheim
Fotografier der annet ikke er nevnt:
Roar Solheim
Foto forside: Bjørg & Ola Bröske
Foto bakside: Roar Solheim

Fuglevennen 2005 årg.2 nr 1.
ISSN 1504-0623

Aggressiv pilfink

Jeg har i vel 30 år matet fugler om vinteren. Sist vinter fikk jeg besøk av pilfink for første gang - et trivelig bekjentskap i utgangspunktet. På eiendommen har jeg årvisst hatt hekking i fire fuglekasser, samt gråspurvreir under takskjegget.

Sesongen 2004 ble et unntaksår med hensyn til hekkefuglene, og årsaken til dette var den nevnte pilfinken. Først gikk «rakkeren» til frontalangrep på gråspurven. Da den var jaget fra sin faste plass under takskjegget, fortsatte pilfinken å terrorisere kjøttmeis, blåmeis og svarthvitfluesnapper etter tur. Til slutt var den «konge på haugen». Den lokket og lokket, men ingen make var å oppdrive. Til slutt ga den opp, forsvant og etterlot seg fire tomme fuglekasser samt boligen under takskjegget.

Levanger 18.1.2005,
Med hilsen Eilif Lauvsnes

Det er velkjent at enkelte fugler kan være aggressive mot andre arter som bekeker nær deres reirplass. Slossing mellom kjøttmeis og svarthvitfluesnapper er velkjent i så henseende. Men her virker det som om denne pilfinken har vært i overmål bissig til å drive unna sine naboer. Kanskje finnes det tyranniske individer i fugleverdenen også(?!). Resultatet ble jo heller magert, når verken pilfinken eller de andre artene fikk brukt kassene. Ellers synes det mange steder som om pilfinken øker der gråspurven går tilbake. Men om pilfinken fortrenger gråspurven, eller om den får rom til å bre seg når gråspurven forsvinner, se det vet ingen svaret på.

Red anm. Roar

Hverdagsdrama på liv og død

Jeg jobber i Larvik og har kontorvindu og flott utsikt over havna og ferga. Den 12. desember i fjor så jeg en hønsehauk som jaget ei kråke midtveis mellom fergekaia og Tollerodden. Hauken fikk tak i kråka, men begge fuglene havnet samtidig i vannet, omkring 50-60 meter fra land. De andre kråkene i området heiv seg umiddelbart inn i en flokkmobbing av hauken, som nå trådte vannet for harde livet.

Etter ca 10 minutter begynte hauken å flakse seg mot Tollerodden, en slags padling med vingene som så svært anstrengende ut. Det gikk faktisk ganske fort, for etter ytterligere 10 minutter nådde hauken de store steinene som danner fyllinga ut mot vannet. Jeg lette etter en stokk eller pinne for å gi den en håndsrkning, men jammen kravlet den seg opp på tørt land selv – med den døde kråka på slep! Hauken fikk selvfølgelig se meg, og fløy noen meter lenger bort – stadig med kråka i klørne. Jeg lot den være i fred selvsagt, men jeg lurte på hvordan det gikk – hauken måtte jo være gjennomfrosset i den kalde lufta.

Pilfink med fredelige sysler: spising på meisebolle.

Jeg har jobbet her i snart 6 år, og har hatt med kikkerten på jobben hver dag. Denne dagen betalte det seg, i fullt monn!

Trond Nilsen, Larvik

Det er slett ikke uvanlig at hønsehauk slår kråker over vann. Det kan faktisk virke som om den gjør det med hensikt, og drukner kråka mens den selv sitter oppå byttet som en slag "livbøye". Det kan også være at hauken egentlig bare slår kråka fordi den er i åpent luftrom, og at hauken ikke "tenker på" at den kommer til å havne i vannet. Jeg har selv sett hønsehauk som har gjort dette, og kjenner flere andre som har sett det. I kaldt vær kan det kanskje være fare for at hauken kan fryse i hjel når den blir gjennomvåt. På Agder naturmuseum fikk vi for noen år siden inn en død, voksen hønsehauk som ble funnet i fjara, gjennomvåt. Trolig hadde også denne slått et bytte over havet, men ikke klart påkjenningen med nedkjøling i vinterkulda.

Ellers var det kanskje en god idé for andre kontorister med utsiktsvindu å medbringe kikkerten for sikkerhets skyld...

Red. anm. Roar

Har du egne opplevelser fra naturen, så send dem hit til denne spalten.

Fuglevennen - NOF's adresse (se forrige side) eller fuglevennen@birdlife.no

Kommer snart til en hage
nær deg...

En krigersk sommergjest

Langveisfarer

Før fluesnapperen kan smette inn i en av kassene i hagen, har den en imponerende reise bak seg. I Norge er det ringmerket mange tusen svarthvitfluesnappere, og de fleste av dem overvintret i sentral-Afrika mellom 10 og 11 grader nord. Flest gjenfunn har kommet fra Marokko, fra september til januar, men de er også rapportert fra Algeri, Mauretania, Kanariøyene og til og med Guinea. Trolig bruker fuglene omkring to måneder på å fly tilbake til Skandinavia. Noen svarthvitfluesnappere kan trolig også overvintre rundt Middelhavet.

I slutten av april og begynnelsen av mai kommer de første fluesnapperne tilbake til Norge. Det er hannene som ankommer først, og kanskje er det nettopp DIN hage de lander i!

Fluesnapperen må finne et ledig hakkespetthull, en fuglekasse eller et annet, naturlig hull i et tre hvor den kan bygge reir. Vanligvis har de stedege hullrugerne allerede startet hekkingen når fluesnapperen ankommer, så tilgangen på ledige reirplasser kan være liten. Da går fluesnapperen til krig! Til tross for at den er mindre enn en kjøttmeis, kan den klare å jage vekk meisene fra deres reir. Men jo lenger meisene har kommet i rugingen, desto hardere forsvaret de reir-et sitt. Egg i meisereiret er ingen hindring – den seirende fluesnapperen bygger bare sitt eget reir oppå meiseggene. Brutalt, - men effektivt!

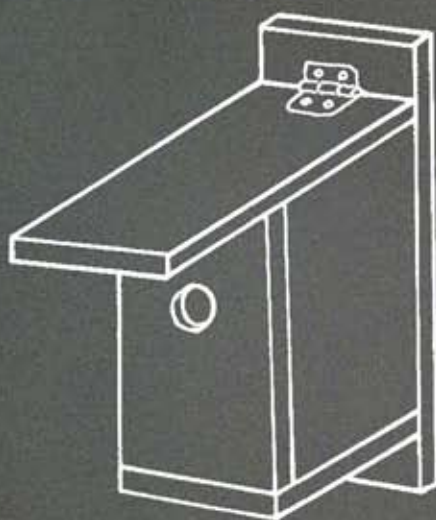
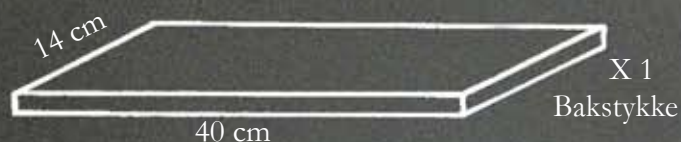
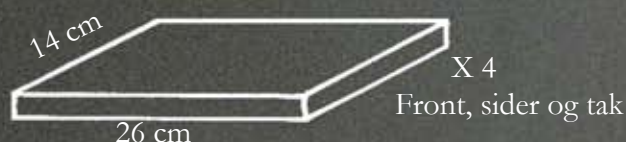
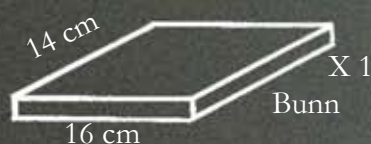
Slik lager du kasse til svarthvitfluesnapper

Bruk et bord som er ca 14 cm bredt og omkring 2 cm tykt (vanlig tykkelse er 1,9 cm). Sag det opp i 4 lengder av 26 cm. Da har du bord til vegger og tak. Ett bord på ca 40 cm blir bakstykke. Et bord på 16 cm blir bunn. Bor noen 3 millimeters dreneringshull i bunnen. Taket fester du med hengsle mot bakveggen, eller spiker gjennom tak og ned i veggene. Der spikrene treffer, borer du hull slik at spikeren går lett ned. Da faller lokket ikke av, men setter seg heller ikke så fast at du ikke kan få det opp. Inngangshullet skal være 3,2 cm. Plasser hullet langt oppe på veggen. Da får ungene mer beskyttelse. Sett ikke på noen pinne foran på kassa, da hjelper du bare skjæra som jakter på fugleunger.

Heng kassa opp på en trestamme. Det er en fordel at treet står i nærheten av annen vegetasjon. Heng ikke kassa høyere enn at du kan kikke ned i den når du står på

bakken eller på en kort stige. Kassa kan festes til treet med ståltråd, eller nylonstrømpe som ikke råtner. Lar du kassa hvile på en kort greinstump, kan du slå tråden rundt både kassa og treet. Du kan også bore små hull i siden av kassa foran bakveggen og tre tråden gjennom disse, da sklir ikke kassa ned under opphengstråden. Bruk i alle fall ikke spiker i treet!

Når du først setter i gang med å lage fuglekasser, så er det lurt å henge opp flere. Kjøttmeis og blåmeis bruker også gjerne slike kasser, og det er lurt å ha noen ledige alternativer når fluesnapperen ankommer i overgangen april-mai.

Mildt vær og fugleforing

Eg forar villfuglane med solsikkefro og meisebollar heile året. Det er alle slags meisefuglar, grønfinke, dompap m.v. Det rare er at fuglane et mest i sommarhalvåret. Når det er kulde eller elles kjøleg vær med regn, er det svært få fuglar som viser seg. Kan det vere at maten fryser når det er kuldegrader? Eller er det slik at fuglane då søker tilflukt i skogen?

Helsing
Erna Romøren, Sogndal

Dette er et spørsmål som det ikke er lett å finne svar på. Vanligvis ser de fleste som forer fugl at fuglene forsvinner fra forplassen når det er mildvær og snøbart. Straks snøen dekker bakken, eller det blir kaldt, strømmer fuglene til solsikkefro, meiseboller, frukt eller fett. Spesielt er det snødekkeket som styrer fuglenes matsøk. Derfor ser vi også at de artene som trekker kortest (trostefugler, stær, bokfink) vanligvis bare flyr såpass langt sørover at de slipper unna snøen (til England, Frankrike eller Middelhavsområdet).

Når det blir mange kuldegrader, har fuglene større behov for mat slik at de kan

holde oppe kroppstemperaturen. Men i sprengkulde kreves det mye hakking for å løsne fett fra en meisebolle, kokosnøtt eller en spekkskive. I slikt vær kan f. eks. knuste jordnøtter være mer attraktive enn hardt fett. Sist høst med mye mildvær opplevde mange fugleforere at villfuglblandinger var populært.

Når du ser flest fugler på forplassen i mildvær, så er det en observasjon som må sies å være uvanlig. Vi i redaksjonen kan ikke si hvorfor det er slik hos deg. Kanskje andre har opplevd noe lignende?

Red. anm. Roar

Har dompapene mistet sangstemmen?

I fjor høst var det mange som lurte på om det var noe galt med dompapene. De hadde nemlig fått «ny» stemme. I stedet for den vanligvis litt bløte fløyte-tonen, hørte folk en tørr, metallisk, litt «17. mai-trompet» lignende lyd fra mange dompapper. Blant de uvanlige lydene hørtes også den mer kjente fløyte-tonen. Hva var det som skjedde?

Sannsynligvis fikk hele Nordvest-Europa besøk av dompapper som kom langt østfra. I følge en russisk ornitolog stemmer lyden med lokkelydene som den kaukasiske underarten av dompap lager. Når det i tillegg falt masse snø i Kaukasus og deler av Tyrkia en måned tidligere enn normalt, så kan dette ha forårsaket et gigantisk uttrekk mot vest og nordvest av dompapper. Kanskje var det en langveisfarer som skjulte seg bak den velkjente røde eller grå fjærdrakten på brettet i vinter?

Foto: Frode N. Bye.

Kan jeg unngå at kattene fanger fugl?

Dette er et spørsmål mange lurer på, og *Fuglevennen* har allerede fått forespørsler om dette. Fuglekasser kan beskyttes mot katter dersom kassene henger i frittstående trær (dvs slik at firfotede pattedyr ikke kan hoppe over fra ett tre til kasse-treet). Da kan du sette på en 50-60 cm høy plate av aluminium (eller annet metall) rundt trestammen et stykke nedenfor fuglekassa. Da klarer ikke dyr med klør å klatre opp, og fuglene får fred. Dersom du ikke ønsker metallskinnende trestamme,

kan du sprøytelakkere metallet med en egnet farge fra sprayboks.

Rundt forplassen er det værre. Kattene blir vanligvis foret av oss mennesker, og mange jakter derfor ikke av sultbehov, men av instinkt. Til sammenligning fanger viltlevende rovdyr og rovfugler vanligvis bare de dyrene de må for å overleve.

De fleste katter har en eier eller et hjem de hører til i. Ha alltid dette i minnet dersom du skal forsøke å hindre kattene i å fange fugl. Selv om katten ikke trenger å fange fugl, er det å jakte en så grunnleggende

Katter er dyktige jegere, og kan utvikle seg til uhyre effektive fuglefangere. Her er det buskatten Sofus som har fått tak i en ung rødstrupe. Skal du hindre kattens fuglejakt, er det best å gjøre det vanskelig for dem å jakte rundt forplassen.

Spørsmål og svar

Mange har henvendt seg til *Fuglevennen* med spørsmål om fugl, fugleforing og fuglekasser, og noen spørsmål må faktisk vente til senere. Vi vil forsøke å gi svar og råd som dekker de fleste spørsmålene. Så fortsett å skrive til *Fuglevennen*.

del av kattens naturlige adferd, at den ikke kan avvennes fra det.

Mens forplassen bør ha tette busker i høyden, er det bra med fri sikt langs bakken. Da er det vanskeligere for katter å snike seg inn på fuglene. Katter kan jages, men de holder seg sjelden lenge borte fra en fuglerik forplass av den grunn. En annen metode som visstnok skal kunne fungere for å holde katter unna, er å strø ut malt cayennepepper der du ikke vil at kattene skal gå eller oppholde seg.

Skarpøyd småfugljeger

Spurvehauken er en typisk småfugljeger med skarpt syn og god evne til å manøvrere mellom trær og busker. Den legger ofte jaktturen innom forplasser, fordi småfuglene samles i større grupper der. Da er det også lettere å oppdage

fugler som er syke eller svekket på andre måter. Slike individer er lettere å fange enn friske og livskraftige fugler. Gjennom sin jakt kan derfor spurvehauken minske faren for smittespredning ved en forplass.

Sykdommer som *salmonella* kan ramme fugl, og ved en forplass kan smitten spres lettere enn ute i skogen. En forplass med tette busker og trær gir friske småfugl gode sjanser til å slippe unna når hauken slår til.

Netting til fuglekarnapp

Hei, og takk for et fint blad.

Vi har brukt tipset dere ga i siste nummer av fuglevennen om fuglekarnapp, og har et stort "fuglebur" utenfor kjøkkenvinduet med mye forskjellig fuglemat i. Der er det mange fugler som flyr ut og inn, særlig blåmeis og kjøttmeis. Men også grønnfink av og til, og pilfink har så vidt vært innom. Vi har også litt mat utenfor buret til de som ikke tør å fly inn, gråspurv, rødstrupe, dompap, kjernebiter og svarttrost. (Gulspurv, gråsisik og grønnsisik har ikke vært på besøk i år, - gråsisik og grønnsisik kommer vel ofte litt senere på våren). Vi har brukt "hønsenetting", siden minknetting var umulig å oppdrive. Vi tror de har samme rutestørrelse. Vet dere om flere fugler tør å fly inn hvis nettingen har større ruter?

Med vennlig hilsen Torunn H. Minnesjord

Fint å høre at du har fine fugleopplevelser med ditt fuglekarnapp. Du oppgir ikke størrelsen på hønsenettingen du bruker. Det er derfor vanskelig konkret å svare på ditt spørsmål. Du skriver at arter som dompap ikke går inn i buret. Det virker litt rart, og det er nok bare en tilvenning. Fest eventuelt en granbuske (gjenbruk av juletreet) på utsiden av karnappet, så har du nok snart dompap, spettmeis, gråspurv og andre arter inne i buret. Flaggspett er en vanlig gjest inne i karnappet. Ekorn kommer også gjennom nettingen som vi bruker. Som vi skrev i forrige nummer så anbefaler vi minknetting, da denne er stivere enn hønsenetting. Da kan du spare en ramme ut fra veggen. Nettingen vi bruker er sveiset, firkantet netting. Maskene er på 2 tommer x 2 tommer (ca 5cm x 5cm), trådtykkelse 2,05 mm, bredde på nettingen 40 tommer. Får du ikke tak i dette på ditt hjemsted, kan du forsøke å ringe: Pelsdyrfor BA, Hamar. 62 52 00 00. Der arbeider Kåre Nilsen, og han har hjulpet masse fuglevenner allerede!

Red. anm. Trond

Fluesnapperen lot seg flytte

"Svarthviten" hadde etablert seg med to egg i ei gammel kasse rett utenfor terrassen vår, - i den furua som vi egentlig ville ha fjernet i sommer. Plutselig står karene med motorsaga klar. Nå er tida inne! At gode råd er dyre, er et mildt uttrykk. I et desperat håp om å lykkes tok jeg kassa ned og hengte den opp ca 8-9 meter unna i et tre mye nærmere huset vårt, men med annen vegetasjon rundt. To dager etter: 4 egg i kassa, - det ble totalt 5,- og en lettet "huseier." Alt forløp normalt: 5 unger! Jeg vet ikke hvor spesielt dette egentlig er, - hva mener dere i "Fuglevennen?"

Med vennlig hilsen Kåre Ulseth

Dette er et hyggelig eksempel på at det kan gå an å hjelpe fugler i nodens stund. Hvis fuglekassen ikke flyttes for langt, så kan enkelte arter flytte med. En kjøttmeis ville kanskje heller ha forlatt reiret. Hvis reir flyttes eller endres, er det gjerne et tegn på at reiret er oppdaget (vanligvis av et rovdyr). Egg og unger blir da oftest spist, og foreldrefuglene gir som regel opp reiret og lager et nytt. Blant bønder er det også kjent at vipper kan tolerere at reirgrop med egg blir flyttet når jordet skal pløyes.

Red. anm. Roar

Kan fuglene spise brød?

Hei !

Ser i fuglevennens høstnummer 2004, at dere skriver at brød- og kakesmuler kan brukes på fuglebrettet. Jeg har tidligere hørt at en ikke skal bruke brød (spesielt kjøpebrød) da det er for mye salt i det. Hva sier dere om det?

Mvh Øivind Gaustad, Askim

Vi har tidligere sagt at en ikke skal gi salt til fugler, f. eks. aldri fore med vanlige saltede peanøtter. Vi har derimot aldri opplevd eller hørt om problemer fordi fugl spiser vanlig brød, enten det er hjemmelaget eller kjøpt i butikk. Det lille som eventuelt finnes av salt i brød er nok såpass lite at det ikke byr på noen problemer for fugl. Derfor kan du trygt fortsette å fore med brødsmuler, eller hele brød slik nottekråka under har fått.

Red. anm. Roar

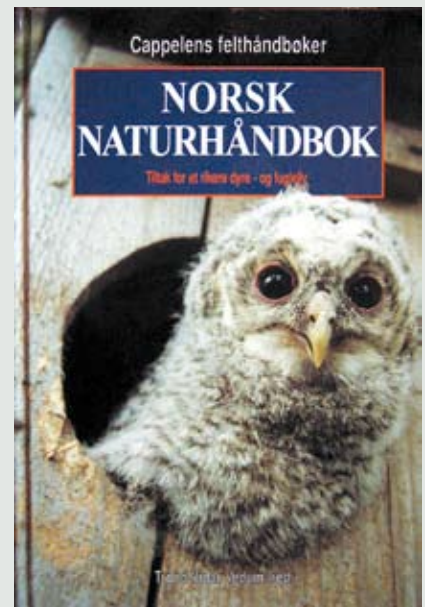
Fuglevennlige busker og trær

Jeg er ganske nyinnmeldt medlem av NOF, vet ikke så mye om fugler, men har stor glede av dem som av og til stikker innom i hagen. Hagen min er et evig anleggsområde, og til våren vil jeg gjerne plante busker som fuglene kan ha nytte av. Jeg ser for meg planter, busker og trær der de først og fremst kan hente mat, men også ly for katter og rovfugler. Har dere noe forslag til hvor jeg kan hente informasjon om dette? Eller kan dette være et emne for medlemsbladet?

Vennlig hilsen Reidun Lædre

Dette er et stort og omfattende tema som vi ikke har plass til å ta opp i full bredde i dette nummeret. Vi håper å komme nærmere tilbake til temaet trær og busker i hagen i et senere nummer. Generellt kan vi likevel si at eviggrønne bartrær gir god og tett beskyttelse for mange fugler, og at busker med bær og frø (f. eks. rognetrær og hasselbusker) er populære som matkilder. En mer detaljert omtale av trær og busker i hagen finnes i Norsk Naturhåndbok fra 1993, som du nå trolig må lete etter på ditt nærmeste bibliotek.

Red. ann. Roar

Norsk Naturhåndbok fra 1993 har flere kapitler om fugl i hager og nærmiljøet.

Hva spiser rødstrupene?

Jeg har et spørsmål til artikkelen på side 8 i fjorårets høstnummer, "Hvilke fugler spiser hva". Vi har etter det jeg forstår hatt samme rødstrupen overvintrende her i mer enn ti år, og det enda til selv om vi kun legger ut solsikkefrø og meiseboller. Det har vært et studium å se hvordan den tilsynelatende har utviklet "meiseteknikk" på meisebollen, over flere etapper. Den mest fornøyelige varianten var "kamikaze-taktikk", som den benyttet en tid. Men spørsmålet er hva det hadde vært mest naturlig å fore den med?

Vennlig hilsen Kato Herland

Rødstrupen er en liten trostefugl, og den har spinklere nebb enn meisene. Frukt, bær, insekter og fine kakesmuler servert på bakken pleier å være populært, men det er tydelig at rødstrupene også kan hakke fett fra meiseboller når det ikke er så kaldt at bollen stivfryser. Også på min forplass spiser rødstrupene fra meisebol-lene.

Red. ann. Roar

Hvordan få flere troster på besøk?

Jeg har et «Trostebrett» som jeg legger epler på og det er ganske stort, men det er aldri to troster på en gang. Hvorfor?

Martin Helmiktøl

Trostene forsvarer vinterterritorier, og kan være ganske hissige til å jage hverandre vekk fra en forplass. Skjær epler i halvdeler og spidd dem på greiner spredt i hagen, da vil flere kunne spise samtidig. Særlig svarttrostene får bedre forhold hvis maten spres slik.

Red. ann. Roar

Trane som vintergjest

I Klæbu i Sør-Trøndelag har ei trane fristet vinteren. Normalt skulle den ha vært i Spania i vinter. Kanskje var det den milde høsten som lokket fuglen til å forsøke et vinteropphold. Den har klart seg ved å plukke mat under et fuglebrett(!). Her er den fotografert i et forrykende snøvær.

Foto: Georg Bangjord

Store fuglekasser gir store naturopplevelser!

Perleugla er en av flere hullrugende fugler som gjerne overtar gamle reirhull etter svartspetten. Slike hull er mangelvare, og flere arter kjemper om å overta dem. Noen av disse tar mer enn gjerne i bruk ei fuglekasse som erstatning for et naturlig hull i et tre. Dette kan du utnytte ved å henge opp store fuglekasser, en aktivitet som er både morsom, utfordrende og ikke minst spennende! Tenk å få ei ugle som leieboer i en fuglekasse som du selv har hengt opp? Bor du nær skog, kan du til og med få en av disse store artene som tomtefugl!

Det er ikke til å komme forbi at spenningen og forventningen ligger noen hakk høyere når du henger opp en stor fuglekasse enn når du undersøker de mindre meischolkene. Hvis du bor sør i landet eller langs kysten mellom Østfold og Trondhjemsfjorden, kan du kanskje få kattugle som kassehekker. Lenger inn i landet er perleugla en av de vanligste gjestene i store fuglekasser. Plutselig knurrer det nede i kassa, og så er det ei stor laksand som har lagt seg til å ruge. Eller kanskje er det kvinanda som har lagt sine blågrønne egg i et reir av myke dun.

Alle disse fuglene, samt noen andre, er det mulig å få til å hekke i en kunstig fuglekasse. Henger kassa nær vann, er det ganske lett å få en av de to andeartene til å bruke den. Det er likevel ikke til å komme forbi at uglene bærer et litt større sus av villmarksopplevelse med seg enn de andre hullrugerne! De fleste av dem er nattaktive, og ikke alltid like lette å få øye på om dagen. Men når de hekker i fuglekassa, kan du se dem når kassa skal kontrolleres! Det er stort første gang ei ugle titter ut av kassehullet - en opplevelse som gir lønn for strevet med å bygge og å henge opp kassene. Hvis du skynder deg, kan du til og med rekke å henge ut ei uglekasse før årets sesong!

«Hvem banker på mitt tre?» undrer perleugla. Den kommer raskt opp i reirhullet for å sjekke hvem eller hva som krafser på trestammen.

Plankekasse .. eller .. naturholk?

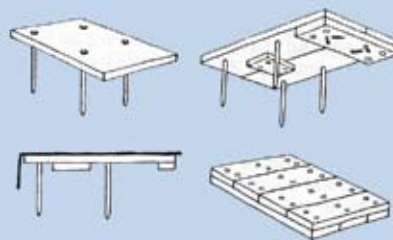
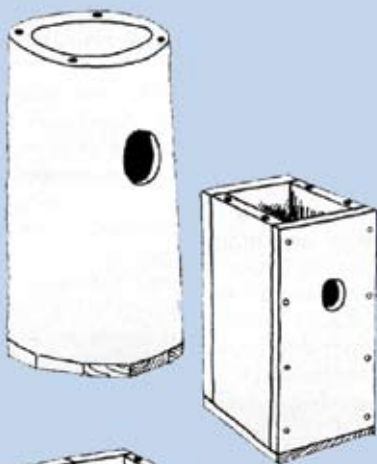
Svartspetten er den viktigste reirhullbyggeren for store hullrugere. Når du lager fuglekasser for disse artene, er de egentlig en etterligning av et svartspettreir. Men selv om svartspettens reir ligger i trestammer som er runde, ser det ikke ut til at fuglene har noen problemer med å bruke en firkantet plankekasse lik den til venstre. En slik kasse er raskere å lage enn en uthult trestamme, men den uthulte stammekassa, eller *holken*, ser ofte vakrere ut for oss mennesker. I tillegg kan den også vare i flere år. Solide holkasser kan henge oppe i 25-30 år uten behov for reparasjoner hvis de får årlig tilsyn. Perleugla bruker begge typer.

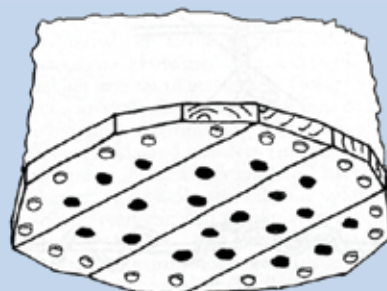
Svartspetten (under) hakker ofte ut reirhull i osp, men den kan også bruke levende furu som reirtre. Her har den valgt ei død bjørk som er lett å bakke i - et ganske uvanlig reirtrevalg. Døde bjørker står sjelden særlig lenge, så disse reirhullene har kort etterbrukstid. Kasser ønskes!

Arbeidstegninger

Store kasser kan lages ved å skjote sammen bord til sidestykker. Disse spikres sammen til et «rør», og bunnen spikres på utenpå dette «røret». Taket kan festes med spiker i hull ned i kasseveggen, eller f. eks. med hengsle på siden av kassa. Da må lokket sikres så det ikke kan falle av. Fest takpapp på lokket, så varer det lenger.

Bor 3-5 mm D dreneringshull i bunnen. Det gir god utlufting. Inne i kassa skal det ligge et lag med 10-15 cm stubbeflis.

Lag flerbrukskasser

Kvinand (øverst) og kattugle (over) kan gjerne hekke i samme kassetype. Begge er nokså sky, og flyr gjerne ut av kassa innen du rekker å klatre opp. Kvinandas egg er blågrønne (høyre), mens laksanda (lengst til høyre) har gullhvite egg. Skogdue (under) hekker i hule trær, og kan av og til ta i bruk kasser av kattugle-størrelse. De legger bare to egg, og etterlater mye møkk i kassa, som bør renses etter endt hekkesesong.

Foto: Trond Vidar Vedlam.

De fleste hullrugerne er ikke så kresne at de må ha fullstendig skreddersydde kasser. Et svartspettreir, som er det naturlige tilbudet, kan være temmelig trangt. Slik sett byr nok de fleste fuglekasser på langt mer romslige hekkeforhold, men kassene skal heller ikke være for store. Perleugla ser f. eks. ut til å unngå store, åpne holker. Den mest begrensende faktoren for bruk av reiret, er størrelsen på innflygingshullet. Perleugle og kvinand kan klare å bruke åpninger ned mot 8 cm i diameter, og i enkelte tilfeller også mindre, men de tar gjerne i bruk reirhull som er omkring 12 cm i diameter.

Siden det krever en del arbeid å lage slike store fuglekasser, kan det derfor lønne seg å lage kompromiss-kasser som tilfredsstillmer mer enn én fugleart. De målene som er antydnet nedenfor for flerbruk, gir slike muligheter. Disse kassene kan brukes av både kattugle, perleugle og haukugle, kvinand og laksand, skogdue og kaie.

Plasseringen av kassene spiller også en rolle for hvilken art som vil hekke i den. Heng ikke andekasser helt ned mot vann, men trekk dem minst 10-20 meter unna vannkanten. Da faller ikke andre arters unger i vannet. Heng kassene 4-6 meter over bakken, og gjerne i skogkant eller på et tre som står litt fritt ut fra skogkanten. Velg et tre hvor greiner ikke skjuler kassa eller kasseåpningen.

Carsten Lome har sendt følgende oppfordring til Fuglevennen: Bruk skruer i stedet for spiker når du lager fuglekasser, da varer kassene lenger. Spiker kan «vandre» og trekke seg ut fra treverket, slik at kassene faller fra hverandre etter en stund.

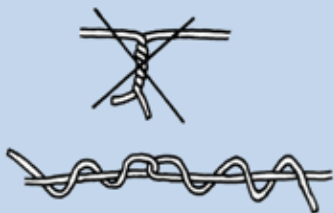
Mål for store kasser (i cm)

kassetype/ fugleart	bunnsider	vegg høyde	høyde til flygebull	diameter flygebull	taklengde
Flerbruk	25 (-30)	50-60	35	10-12	35-40
perleugle/ kvinand/ skogdue	18-22	40-50	25-35	8	25-30

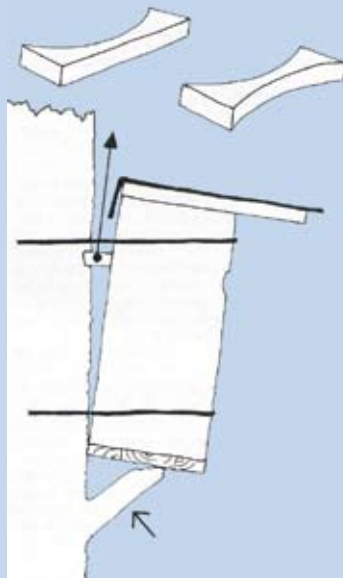
Sikker opphenging

Her er kassa sikret med tau under festing av tråd (over) og opphengeren sitter skrevs over en tykk grein. Kattuglekassa (under) henger også trygt i ei furu med tykke greiner. Lærer Kåre Syvertsen kan trygt kontrollere kattuglene mens han sitter avslappet på en furugrein.

Store fuglekasser er tyngre å henge opp i et tre enn en liten småfuglkasse. Her er noen knep som er gode å huske. For å få kassa opp i treet bør du bruke et tau. Fest det rundt kassa eller gjennom flygehullet, og trekk så tauet over ei grein høyere enn der kassa skal henge. Da kan du heise opp kassa og sikre med tauet mens du selv sitter i treet (venstre) eller står på en stige (høyre). Plassér kassa oppå en greinstump, da tynges ikke kassa på tråden som holder den fast mot treet. Er du god til å klatre, kan du finne et godt klatretre, men det er ikke alltid like lett. Med en lett aluminiumsstige kommer du alltid opp til kassa, og du finner lettere trær som kan brukes for opphenging. Det krever litt mer arbeid å bære med seg stigen, men til gjengjeld er faren for å falle ned fra treet mindre enn når du klatrer. Husk også at de fleste av oss som regel ikke blir bedre til å klatre etterhvert som vi blir eldre!

La kassa hvile på en greinstump, og fest en kile eller en tørr kvist mellom kassa og treet like under lokket - da kiler ikke lokket seg fast mot stammen. Tegningen til venstre viser hvordan ståltråd rundt treet og kassa bør skjøtes.

Lag en kasserunde

Skal du henge opp flere kasser, bør de henge med minst 500m til 1 km avstand mellom kassene. Dette fordi mange av hekkeartene ikke tolererer artsfrender som nære naboer. Heng gjerne kassene med utgangspunkt fra en sti eller en vei, hvor du kan bevege deg i en runde for å sjekke kassene. Hvis du henger opp kassene mens det er snø, så husk at du bør henge dem slik at du kan komme fram på sommerføre også! Årlig kontroll av en slik kasserunde er en trivelig anledning til å komme seg ut. I tillegg opplever du gjerne masse spennende møter med fugl og pattedyr på en slik runde. Gi kassene hvert sitt nummer. Skriv ned det du ser i dem ved hver kontroll, da får du etter noen år en unik kilde til å sammenligne opplevelser og hekkeforløp år for år.

Hvilken trost hopper på plenen min?

Rødvingetrost

Tydelig gulhvit stripe over øyet og langs nedkant av kinnet

Grågrønn rygg og overside

Mørke flekker på strupe og bryst-sider

Rustrødt felt under vingen

Foto: Gunnar Gundersen.

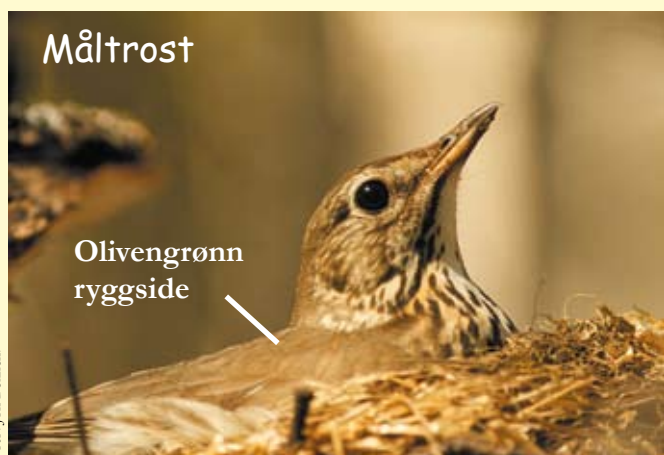

Tydelige, gule flekker på vingedekkfjær hos ungfugl

Måltrost unge

Foto: Gunnar Gundersen.

Gressplener kan være riktig gode steder å søke mat på for en fugl. Det kortklippede gresset gjør det lettere å se insekter og småkryp, så mange insektspisende fugler kan derfor oppsøke slike steder. Trostene er ikke noe unntak. Ett av kjennetegnene for denne fuglegruppen er nemlig at de søker næring på bakken. Og kanskje er det nettopp *din* gressplen de lander på. Hvordan finne ut hvilken av dem som er på besøk? Her er noen typiske kjennetegn du kan se etter.

Måltrost

Olivengrønn ryggside

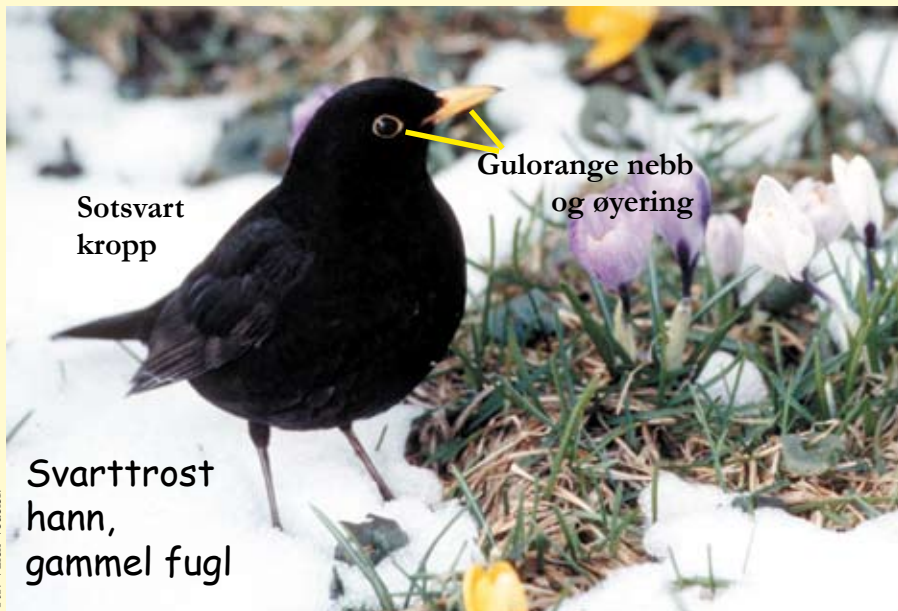
Foto: Jon Bekken.

Måltrost

Sorte, spisse flekker på strupe og bryst

Foto: Geir Kudoilsen.

Sotsvart kropp

Gulorange nebb og øyering

Svarttrost hann, gammel fugl

Foto: Villen Veeler.

Mørkt nebb, mørk kropp, bryst svakt flekkete

Svarttrost hann, ung fugl

Foto: Kertl Knudsen.

I farta

Trostene er raske på bakken. Som regel hopper de med føttene ved siden av hverandre. Her er en gammel svarttrost hann «fanget» i et svært så hastig sprang.

Svarttrost hunn

Mørkebrun rygg og lysere brunt bryst og hode, mørkt nebb.

Foto: Jan Rabben.

Grått hode og nakke

Lys, litt utydelig stripe over øyet

Nebb gulorange med mørke ytterkanter

Mørkt rødbrune vinger og øvre del av rygg

Gulorange strupe og bryst med kraftige, mørke flekker

Svart stjern

Gråtrost

Foto: Jan Rabben.

Gråtrost

Lyst grå på nedre del av rygg og over stjerten

En sky fjellfugl

Ringtrosten er en sjelden gjest i hager og parker, men når den først viser seg, kjennes den på en tydelig hvit, halvmåneformet «smekke» på brystet. Hunnen er lysere grå-brun, og har også «smekke». Hos ungfuglen er dette feltet mindre tydelig.

Foto: Gunnar Gundersen.

Ringtrost

Ringtrosten synger på en fjellrabbe. Den er som regel svært sky, og stikker av lenge før du kommer innpå den. Ringtrosten er en karakterfugl i seterregionen mot tregrensa. På Vestlandet finner du den helt ned mot trebare kyststrøk.

Under: Duetrost på typisk sangpost i furuskog. Den kjennes lettest igjen på en tørr, snerrende lyd under flukten; «kerrrrrr». Til høyre: Duetrost på markjakt på gressplen - ikke et dagligdags syn.

Foto: Gunnar Gundersen.

Duetrost

Overside mer grågrønn enn hos måltrost

Runde, sorte flekker på brystet

Ringtrost og duetrost er sjeldne gjester i hagen. Mens ringtrosten er lett å kjenne igjen, kan duetosten lett forveksles med måltrosten. Duetosten har rundere flekker på et hvitere bryst, og oversiden er noe mer grågrønn enn hos måltrosten. Når den flyr, ser en at vingeundersiden er helt hvit. Hos måltrost er den gulorange.

Den minste trosten

Selv om rødstrupa ikke har *trost* i navnet, så er den faktisk en liten trostefugl. Litt forsiktig frister den tilværelsen i skyggen av de andre hagegjestene, og smetter stillferdig mellom busker og blomster. Men den er ingen pyse, og sloss kraftig for å forsvare leveområdet sitt mot inntrengere. Engelskmennene har valgt den til sin nasjonalfugl, kanskje nettopp på grunn av dens stillferdige tilstedeværelse. I milde vintre synger den gjerne for å markere vinterterritoriet, og gatebelysning kan få den til å synge midt på natta! Frukt, kake-smuler, fett og insekter er ypperlig rødstrupemat.

Jakter med synet

Trostefuglene kjennetegnes blant annet ved at de har store øyne, og de bruker synet for å oppdage småkryp på bakken. Mange tror at trostene lytter etter meitemark når de skakker på hodet. Dette er en feiltolkning som skyldes måten

vi selv bruker sansene på. *Vi* har ørene på sidene av hodet, og når *vi* skal lytte, skakker vi ofte på hodet. Trostene har også øret på sidene av hodet. Øreåpningen er skjult av fjær bak øyet. Også øynene sitter på sidene av hodet hos disse fuglene. Det gjør de hos de fleste fugler. Hos uglene, som er jegere, peker derimot øynene skrått forover.

Når en trost hopper av sted på en gressplen, og stadig vender hodet til siden, er det for å oppdage bevegelser mellom gresstråene. Straks fuglen ser en bevegelse, hogger den

nebbet ned mot byttedyret. Er den heldig, får den tak i enden på en feit meitemark. Vinger og føtter tas i bruk, og etter en drakamp er som regel godbiten sikret.

Svarttrost (under), gråtrost (til venstre).

Er ungene forlatt?

Hos trostefuglene hopper ungene ut av reiret før de kan fly. De sprer seg vekk fra reiret, og sitter gjerne hver for seg. Når foreldrene kommer med mat, tigger de ivrig. Ellers forsøker de å sitte stille og unngå å

bli oppdaget av rovdyr. Selv om slike trostefuglunger kan se ensomme, sørgelige og forlatte ut, er de ikke det! Den største feilen du kan gjøre er å falle for fristelsen til å «hjelp» fugleungen som ser så sørgmodig ensom

ut. La den sitte i fred, og gå vekk fra fugleungen raskest mulig. Drøyer du for lenge ved ungen, kan den bli oppdaget av en kråkefugl eller et rovpattedyr. Da varer det ikke lenge før den metter andre arters unger.

Rødstrupeunger (til venstre) og gråtrostunge (under).

Med tjeld som terrassefugl!

En overraskelse i kakeboksen

I 1991 oppdaget Bjørg og Ola Brøske i Malm i Nord-Trøndelag et tjeldpar i fjæra like nedenfor huset der de bor. Den 15. mai oppdaget de til sin overraskelse at det lå et tjeldegg i ei blomsterpotte på verandaen. En stund senere var egget borte, sannsynligvis tatt av ei kråke. Da var det at Bjørg trådte støttende til. Hun fant en gammel kakeboks som hun satte på verandarekkverket. Denne fylte hun med stein og grus. I løpet av tre dager i juni la tjelden 3 egg i kakeboksen. Snart oppdaget Bjørg og Ola at hannfuglen hadde ring på benet. De klarte å lese av nummeret, og det viste seg at fuglen var ringmerket i Lincolnshire i England i 1978. Denne tjelden var altså på dette tidspunktet 13 år gammel! Det ble en vellykket tjeldhekking i kakeboksen på Malm dette året.

Ikke mye å utsette på utsikten for de to tjeldene på terrassen! Alle fotografier på denne side ved Bjørg og Ola Brøske.

Tjelden kjenner helt sikkert igjen sine husverter, og lar Bjørg komme helt innpå seg. Under er det første egget klekket.

Fuglene kom tilbake. Den 18. mars året etter hørte Bjørg og Ola den karakteristiske sangen til tjelden i fjæra. Bjørg var ikke sen om å sette ut kakeboksen. Noen dager senere hadde tjeldparet etablert seg i boksen igjen. Ved hjelp av en lokal ornitolog, Sigmund Haldås, ble også hannfuglen nå ringmerket.

De samme fuglene kom tilbake og hekket i kakeboksen hvert år fra 1993 til og med 2000. De dukket også opp i 2001 og inspiserte kakeboksen, men dette året ble det ingen hekking. Året etter var de der også, men nå fikk de konkurranse fra et umerket par som overtok boksen. Trolig var det dette paret som vendte tilbake i 2003. Da fjernet Bjørg kakeboksen før tjeldene fikk lagt egg. Det var mye arbeid med å passe det forrige paret mot kråker, skjærer, mink, katter og hunder, så nå orket de ikke en ny runde med et nytt tjeldpar. Våren 2004 kom uten

kakeboks. Eventyret med tjeldeparet var over. Trodde de!

Langlivede fugler som tjeld er ikke de som gir opp ved første problem! Naboen som bodde to hus bortenfor hadde nemlig satt ut en blomsterkasse på sin veranda, og i den

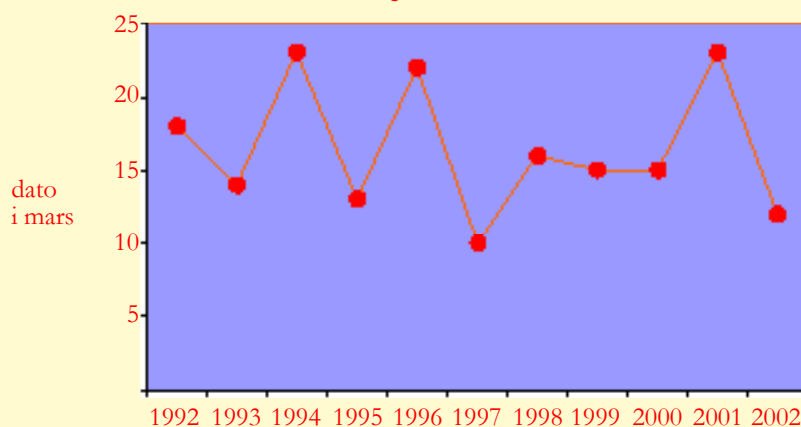
slo et tjeldepar seg til. Begge disse fuglene var ringmerket, og ved en nøyere kontroll viste det seg å være det gamle tjeldparet til Bjørg og Ola. Bjørg skriver i brevet til Fuglevennen. ”Nå har jeg ordnet en kurv med fjæresand. Den skal jeg sette ut i mars. Det blir spennende!”

Når du leser dette nummeret av Fuglevennen sitter nok Bjørg og Ola og kikker spent ut på verandaen, og i kurven ligger det forhåpentligvis en tjeld og ruger!

Lever lenge

Den eldste ringmerkede tjelden ble hele 36 år. Den ble merket i Tyskland. Den eldste tjeld ringmerket i Norge ble 7½ år gammel. Tjelden til Bjørg og Ola Brøske ble ringmerket i England i 1978. Da den hekket i 2004 var den følgelig minst 26 år gammel – en anseelig alder for en fugl!

Stabil hjemkomst

Ola og Bjørg Brøske har notert datoen for første gang de så tjeldene i Malm gjennom en årrekke. Selv om datoen varierer noe fra år til år, så ankom tjeldene til Malm temmelig stabilt mellom 10. og 23. mars i løpet av 11 år fra 1992 til 2002. Tar en med i beregningen at været kan variere mye på denne årstiden, så er det en svært så stabil hjemkomst for tjeldene.

Elsker snegler og skjell

Tjelden har et kraftig nebb slik at den kan åpne skjell og små snegler. Her plukker den opp en strandsnegl fra siden av en stein. Så trekker den sneglen ut fra selve huset. Nebbet er flatt fra siden, og når tjelden stikker det inn mellom skallene på en musling, kan fuglen presse den opp.

www.fuglevennen.no

Fuglevennen

Fuglevennen er bladet for deg som er opptatt av fuglene i nærmiljøet. I *Fuglevennen* vil du få gode tips om fuglekasser, fuglefôring, samt lese om spennende fakta både om fugler, pattedyr, insekter, planter og annet som du kan treffe på i naturen. Er det noe du lurer på om fugler kan du spørre redaksjonen i *Fuglevennen*.

Fuglevennen utgis av Norsk Ornitologisk Forening, i samarbeid med Agder Naturmuseum og Botanisk Hage, Høgskolen i Hedmark, og Nettverk for miljølære.

Fuglevennen kommer ut med to nummer i året, ett om våren og ett om høsten. Abonnement koster kr. 90,- pr. år. Alle spørsmål og henvendelser vedrørende abonnement, samt stoff til *Fuglevennen*, sendes til:

**Fuglevennen, Norsk Ornitologisk Forening,
Sandgata 30B, 7012 Trondheim**

telefon: 73 52 60 40 telefax: 73 52 40 90.
e-post: fuglevennen@birdlife.no

Redaksjonen i *Fuglevennen* består av:
Roar Solheim (Ansvarlig redaktør; Agder Naturmuseum og Botanisk Hage)
Trond Vidar Vedum (Høgskolen i Hedmark)
Magne Myklebust og Morten Ree (Norsk Ornitologisk Forening)

Samarbeidspartnere

Høgskolen i Hedmark

Høgskolen i Hedmark har nesten fire tusen studenter fordelt på fem studiesteder. Hedmark har en av landets største lærerutdanninger med et sterkt naturfagmiljø. Naturfag fordypning, uteskole, natur- og gårdsbarnehager er noen av studiene ved lærerutdanningen. Studentener som velger naturfag fordypninger får tilbud om studier og forskningsoppgaver på fuglelivet. Ved andre avdelinger ved høyskolen tilbys blant annet bioteknologi, miljøbioteknologi, miljøforvaltning og utmarksforvaltning. – www.hihm.no

 **Agder
natur-
museum**
og botaniske hage

Agder Naturmuseum og Botanisk Hage

Agder naturmuseum er et naturhistorisk museum som ligger i Kristiansand. Museet arbeider med zoologi, botanikk og geologi, hovedsakelig fra Agder-regionen. Museet utgir årbok og rapporter, lager utstillinger, lager ekskursjoner i naturen og har egen skolepedagog med spesielle tilbud til barn og unge.
– www.museumsnett.no/naturmuseum

Nettverk for miljølære

Nettverket er et samarbeid mellom skoler, miljøvernforvaltningen, forskningsinstitusjoner og frivillige organisasjoner - en møteplass hvor skolen både kan hente ut informasjon, og også selv levere egen informasjon som kan komme fellesskapet til nytte.
– www.miljolare.no

